

A RORSCHACH X. TÁBLA FELSZÓLÍTÓ JELLEGÉNEK VIZSGÁLATA

MISKEI ANIKÓ¹ – BAGDY EMŐKE^{1,2} – VARGHA ANDRÁS¹

¹Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Intézete
²Pszichoszomatikus Ambulancia

E-mail: aniko.miskei@gmail.com

Beérkezett: 2019. december 31. – Elfogadva: 2020. február 29.

Háttér: A Rorschach-táblák felszólító jellegének validitása a szakirodalomban mindmáig kétséges. A hazai gyakorlatban Mérei Ferenc igazolta 1947-ben erre vonatkozó feltevéseit, amelyek ellenőrzése időszerű feladat.

Célkitűzés: Munkánk a X. Rorschach-tábla felszólító jellegének érvényességét vonta ellenőrzés alá. Felteleztük, hogy a Mérei Ferenc által leírt és értelmezett felszólító jelleg megerősítést nyerhet, mely „az életér kiaknázásának a lehetősége; az a viselkedési mód, ahogy a vizsgálati személy bolyong a valóságnak abban a mezőjében, amelyhez kapcsolódik” (Mérei, 1979, 429).

Módszer: Három kutatási fázisban dolgoztunk. Az elsőben követtük a felszólító jelleg kimunkálásához alkalmazott eredeti Mérei-féle elemzési rendszert. A második fázisban a felszólító jellegre irányadó szakirodalmi adatokat figyelembe véve, a Mérei-féle elemzési rendszerben jellegzetesnek mondható tartalmakat 614 vizsgálati személynél, a férfiak és nők közti különbség, valamint iskolázottság szerint rangsoroltuk 10 változó mentén. A harmadik fázisban percepciók kísérleti helyzetet teremtve (komputer-képfelbontással) hat ingerhelyzetben, részekre bontva, színes, fekete-fehér, akromatikus árnyékolás, illetve kontúr változatban külön exponáltuk a X. tábla markáns részeit.

Eredmények: A kapott eredmények szerint a tartalmakra mind a színek kavalkádja, mind a sok apró részlet hatással van. Ez megerősíti az eredeti Mérei-koncepciót, valamint saját felvetésünket is, és elősegíti az értelmezés további, adekvát használatát.

Kulcsszavak: Rorschach-teszt, felszólító jelleg, validitásvizsgálat

BEVEZETÉS

Hermann Rorschach személyiségdiagnosztikai tesztje mint a „tesztek királynője” (Searls, 2018) az elmúlt száz év során szinte minden nagy pszichológiai iskolát megihletett, hogy beillesse a módszert saját elméleti magyarázó rendszerébe. A behaviorista-kognitív szemléletű tesztológia a módszertan pszichometrikus tökéletesítésére törekedett, a pszichoanalitikus, jungi és egopszichológiai irányzat az individuális pszichodinamikus folyamatoknak, a tudattalan lelki zajlásnak a monitorozására helyezte és helyezi a hangsúlyt mindmáig. (Összegezi Császár-Nagy Noémi e kötetben megjelenő tanulmányában.) Mérei a munkássága során a Lewin-féle mezőelméleti elgondolást a teszt elméleti alapjaként értelmezte, a tesztet a szükségleti feszültség és a környezeti ingerek felszólító jellege közti dinamikus processzus tükrének tekintette (Mérei, 2002). Ily módon az egyes táblák egyfelől individuális ingerek, másrészt alaki ingerjellegük közös mozgósító erőt is képvisel. A felszólító jelleg koncepció ebbe az elméleti keretbe úgy illeszkedik, mint zárba a kulcs. A táblák szukcessziója az – akár azonos – válaszműködéseket individualizálja, a tábla ingerforrása pedig konzekvensen mozgósít „valamilyen” szükségleti irányt. Mérei úttörő a felszólító jellegek vizsgálatában (Mérei, 1947). Az eltelt évtizedek kérdéssé teszik az egykori eredmények érvényességét. Kutatásunk célja, hogy a X. Rorschach-tábla felszólító jellegének elméleti vitapontjait empirikus mérésekkel tisztázzuk.

ELMÉLETI HÁTTÉR

A Rorschach-teszt felszólító jellegére vonatkozó kutatások áttekintése

A hagyományos rorschachozók az értelmezést a reakcióhalmazok alapján végzik. „Összegezik a különböző választípusokat és azoknak a számát, illetve összefüggéseiket tekintik jellegzetes tüneteknek” (Mérei, 1947, 116). Mindez viszont az jelenti, hogy az egy csoportba tartozó jegyek nemcsak, hogy egyenértékűek, de ugyanakkor egyjelentésűek is. Nem veszik azt sem figyelembe, hogy melyik táblán, a jegyzőkönyv melyik szakaszában bukkannak fel.

Nagy előrelépést jelentett Schachtel és Hartoch (1937, idézi Mérei, 1947) azon felismerése, hogy a vizsgálat az irreverzibilis folyamat, és a reakcióhalmazok helyett az értelmezésnél a szukcessziót tekinti alapnak. Így a válaszok során végighaladva magát a reakciómenetet követhetjük nyomon. Schachtel és Hartoch ugyanakkor még mindig nem vették figyelembe a táblák különbözőségét, ennek nyomán a jegyzőkönyvben a tábláktól független fázisokra osztották fel a szukcessziót. Az értelmezéskor feltételezték, hogy a „vizsgálati személy a vizsgálati helyzetben ugyanolyan lefolyásokon, értelmi, érzelmi és ösztönös mechanizmusokon át jut el a reakcióhoz, mint a valóságban” (Mérei, 1947, 116). Mérei a X-es tábla felszólító jellegét a lewini dinamikai, topológiai élettér fogalomból vezette le.

Mérei vizsgálatai teljesen Schachtel és Hartochétól eltérő eredményt adtak: „a táblának mint ingerforrásnak válasz-determináló erejük van, és ha tartalmi és formális

tulajdonságaikra nézve hasonló reakciók különböző jelentőségűek, ez elsősorban a táblák különbözőségeivel magyarázható” (Mérei, 1947, 117). Mérei Lewin (1972) azon elméletére alapozott, mely leírja a pszichikus mező gondolatát, illetve a felszólító jelleg létezését. Eszerint a mezőben lévő összes dolognak van valamilyen hatása. Csábításként vagy pedig akadályként hatnak a cselekvésre. A pszichikus mező fogalma a „feszültségi rendszerre és az ebben végbemenő cselekvésre vonatkozik, s így kiterjed a cselekvést vezérlő és befolyásoló indítékhálózatra is” (Mérei, 1972, 19).

A tárgyak felszólító jellege két dolog viszonyából tevődik össze: a tárgy objektív adottságaiból és az én szükségleteiből. A tárgy adottságaiba nemcsak „funkcionális potenciálja” tartozik bele, vagyis hogy mire használható, hanem a története is a személy életében. Ez a három összetevő az, ami meghatározza a felszólító jelleget (Mérei, 2002, 425).

A Rorschach-próba esetében a kapott válaszokból csak akkor vonhatunk le következtetéseket, ha tisztában vagyunk azzal, hogy maga a teszt milyen objektív környezetet teremt. Minden reakciót mindig a teljes helyzetben kell nézni. Azt pedig egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a táblák nem egyformák. Már Hermann Rorschach is leírja az egyes táblák formai tulajdonságait. Utal is rá, hogy ugyanaz a kép különböző személyekre eltérő hatással van. Mivel a Rorschach-táblák strukturálatlanok, ezért lehetőséget teremtenek arra, hogy sok szükséglet jelenjen meg, és így reprezentálja azokat a viselkedésmódokat, amelyeket az egyén a környezetében alkalmaz (Mérei, 2002, 19).

A felszólító jelleg kutatás mai napig meghatározó alakja volt Stephen Neiger, aki Mérei Ferenc munkáit német nyelvre fordítva elindította a felszólító jellegen alapuló értelmezési technikát, továbbá Mérei Ferenc munkásságát összefoglalta saját munkájában, és önálló kutatásával megerősítette elődje megfigyeléseit. Összegyűjtötte a témával 1959-ig foglalkozó szakemberek munkáit, eredményeiket összegezte, megkísérelve táblánkként konklúziót alkotni az összecsengő kutatási eredményekre alapozva. Leírta, hogy fontos a reakciókból a szükségletekre következtetés, ehhez ismernünk kell a környezetet is, vagyis a tábláknak a percepciót irányító tulajdonságait. Munkájában végiggondolta a kultúrák közötti különbségeket, kitért a fehér szín szerepére, amely a keleti kultúrában eltér a nyugati kultúrától, ugyanígy a fekete szín is más jelentéssel bír e két kultúrkörben. A táblák felszólító jellegét három aspektusból tartotta megvizsgálhatónak. Az első a szimbolikus jelentés, a második a táblák helye a tíz tábla között, a harmadik pedig az inger által mobilizált jelek tüneti értékei. Neiger szerint továbbá fontos, hogy minden tábla látszólag bőséges ingertulajdonítási lehetőséget kínál, de az egyes táblák különböznek az ingertartalmak konfigurációit, illetve azok hangsúlyosságát tekintve. Megkísérelte egybefogni a megalapozottnak tűnő felszólító jellegeket. Minden egyes táblánál tisztázta, hogy mit „vizsgál” a tábla, hogy mi a „felszólító jelleg alapja”, ahol többnyire az árnyékolás, szín, sötétség, Dzw (fehérség), egyértelmű szimbólumok megjelenése, a tábla sorrendben betöltött szerepe, illetve a tábla szervezettsége vagy annak hiánya játszották a fő szerepet. Leírta továbbá, hogy mik az egyes táblák hívójelei, illetve melyek azok a jelek, amelyek ritkák az adott táblán. Végigvette az adekvát és a leggyakoribb inadekvát megoldásokat. Majd a leírásban helyet kapott a tábla karakterjellemzője, patológiai jellemzői, végül az érvényesség, használhatóság kérdéseit járta végig minden táblánál (Neiger, 1959).

A X. tábla felszólító jellegével kapcsolatos kutatások nemzetközi és magyar viszonylatban

Ez a tábla kapja a legtöbb szimpátiaválaszt (Ames, 1952; idézi Mérei, 1947). Erős elutasítást csak olyan esetekben tapasztalhatunk, amikor az egyén az őt ért kudarcok miatt elfordul a világtól. Ennél még súlyosabb az az eset, amikor valaki képtelen választ adni a foltra (csődöt mond, jele Versagen).

Nehéz ezt a táblát egészként értelmezni. Akik gyakorlatiasok, azok a forma alapján értelmezik, vulger válaszokat is adva. Akik inkább aprólékosak, azok hajlamosak beleveszni a kontúriba, és nagyon sok Dd választ adnak. A tábla sajátossága, hogy a részletek felé terel, jól strukturált, harmonikus színei minden érzelmi viszonyulásnak kedveznek, rokonszenvet vált ki, ezért kedvez az indulatáttételnek. „Ezt a jelentésadási folyamatot fogalmazzuk meg a X. tábla felszólító jellegében: az élettér kiaknázásának a lehetősége; az a viselkedési mód, ahogy a vizsgálati személy bolyong a valóságnak abban a mezőjében, amelyhez kapcsolódik” (Mérei, 1979, 429).

Neiger (1959) is részletesen foglalkozik a X. tábla felszólító jellegével. Megállapítja, hogy ez a tábla képezi a legnagyobb ingert a részletek felé fordulásra. A fehér részek elválasztják egymástól a különálló részleteket, és ezt a különállást a színek is felerősítik, melyek nem keverednek egymással. Így rendkívül nehéz egységesen szemlélni a táblát és jó egész választ adni rá. Mivel a részletek határozott kontúrral rendelkeznek, ezért formájukra könnyen adnak a vizsgálati személyek vulger, többnyire állatválaszokat. A színek harmonikusak. Kimagaslóan gyakori a tábla pozitív rokonszenvi megítélése. Az élettér magába foglalja mind a személyt, mind pedig a pszichológiai környezetet. A pszichológiai környezet ugyanakkor nem azonos az objektív környezettel, hanem annak azon elemeit tartalmazza, amelyek felszólító jelleggel bírnak akár pozitív, akár negatív előjellel. Az élettér azon faktorok összessége, amelyek meghatározzák egy adott pillanatban a viselkedésünket és a lehetséges történést. A vizsgálati személy lehetőséget kap, hogy azokat az elkülönült részeket vonja be az életterébe, amelyeket jellemzőnek tart.

A X-es táblának fontos szerepe van az állapotkép prognózisának megállapításában. Rapaport (1945, idézi Neiger, 1959) azt találta, hogy az aktuális feszültségi állapot jelenik meg a táblára adott utolsó válaszban. Megállapította, hogy ez a jövő tábla és a jövőhöz való viszonyulást vizsgálja. Azt is megmutatja, hogy mennyire döntésképes a személy a világban. Halpern (1953) az eddigi szerzőktől nagyon eltérő felszólító jelleget tulajdonít a táblának: anyatábla gyerekekkel. Rabin (1959) szemantikus differenciál módszerrel vizsgálta a táblák felszólító jellegét. A következő jelzőket tulajdonították a X. táblának: „jó, gyönyörű, tiszta, kellemes, boldog, világos, vékony, aktív, gyors és törekeny”.

Több kutatásban is a szint rendkívül ösztönző tulajdonságnak tartották, mely képes előhozni szubjektív tapasztalásokat, érzéseket és érzelmeket. Hays és Boardman (1975) vizsgálatukban Rabin 20 melléknév párjából kiválasztottak 12-t. Ezeket három csoportra bontották: érték, erő, aktivitás. Minden egyes csoportba négy szópár tartozott. A X. táblát az érték kategóriában az 5. helyre sorolták mint a legpozitívabbak egyikét. Az erő kategóriában a 7. helyre, az aktivitás kategórián belül pedig az első helyre került. Megállapították, hogy az érték és az erő faktorok között fordított összefüggés tapasztalható. Az érték faktoron belül a szín jelenléte növelte a táblák pozitív

értékét minden színes tábla esetében. Az aktivitás faktorban a szín jelenléte miatt értékelték a színes táblákat a legaktívabbnak.

Összefoglalóan a X. tábláról elmondható, hogy felszólító jellege az élettér. A táblával vizsgálható, hogy az egyén az életterét milyen mértékben aknázza ki. Következtethetünk arra, hogy miként alakítja környezetét, illetve milyen módon mozgósítja érzelmeit. A felszólító jelleg alapja a sok szétszórt, részletgazdag forma. A formák jól izolálódnak, harmonikus színeik vannak. A részletekben sok lehetőség van arra, hogy vulger válaszokat kapjunk. Legmagasabb a rokonszenvi megítélése a sorozatban.

A tábla adekvát megoldása a sok D válasz, jó színvonalú formaválasz, állat válaszok és a vulger válaszok jelenléte. Továbbá még hatékonyabb, ha formavezérlésű színválaszok is vannak. Ezek alapján elmondható, hogy a személy emocionális viszonyulása az életkörülményekhez pozitív.

Versagen reakció azokban az esetekben tapasztalható, amikor az élettér extrém módon beszűkül, általában depressziós állapotban vagy skizofréniában fordul csak elő. Az ütközések, a színütközés jelezhet egyfajta hajlamot az életkörülmények elpusztítására. Az ilyen reakciót adó személy saját érdeke ellen tehet ártó szándékkal.

HIPOTÉZIS

A szakirodalmi áttekintés azt üzeni számunkra, hogy a X. Rorschach-tábla felszólító jellegére irányuló kutatások javarészt alátámasztják Mérei Ferenc azon feltevését, hogy a X. táblának a lewini értelemben vett élettér a felszólító jellege. Feltételeztük Mérei Ferenc korábbi eredményeinek érvényességét, azonos módszertani úton végezve a kontrollt. Figyelembe vettük azokat a mutatókat (részletgazdagság, színek), amelyek alátámasztották az érvényességet. Ugyanakkor törekedtünk arra, hogy valamelyest objektívebben szemléljük az adatokat és nyitottak legyünk egyéb lehetőségekre is. Az egyik legfontosabb célunk, hogy megfelelő statisztikai adatokkal alá is tudjuk támasztani a kapott eredményeket.

ETIKAI VONATKOZÁSOK

A kutatás alapjául szolgáló adatgyűjtésre vonatkozó engedélyt a Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Intézetének Etikai Bizottsága adta ki Miskei Anikó szakdolgozó kérelmére 2007-ben. Az engedélyek a kutatás megkezdésének feltételeiként nem számozottan lettek kiadva. Az Etikai Bizottság csak 2017-ben vezetett be szabályozott engedélyezési rendszert az egyetemi kutatásokhoz.

VIZSGÁLATOK

Az 1. vizsgálatban megismételtük a Mérei-féle eredeti vizsgálatot. Itt egyetemi hallgatókkal 519 Rorschach-próbát vetettünk fel különböző felnőtt személyekkel (243 férfi, 276 nő; iskolai végzettség szerint 99-en alapfokú, 241-en középfokú, 177-en felsőfokú

végzettséggel rendelkeztek). A jegyzőkönyvi válaszok mellé, pontosan követve Mérei (1947) eredeti vizsgálatának feladategységeit, három feladatot iktattunk be.

1. Választási próba

Instrukciója: „Kérem, hogy válassza ki azt a két táblát, amelyek a legjobban tetszett Önnek, utána azt a kettőt, amelyek a legkevésbé tetszett, majd felváltva válasszon a többi tábla közül, hol egy tetszőt, hol egy nem tetszőt.”

2. Szimbólumértelmezési próba

Menete: A szabályosan lefolytatott vizsgálat és választási próba után a vizsgált személynek azt mondjuk, hogy: „Tekintse úgy ezeket a táblákat, mint különös szimbolikus festményeket. Adjon mindegyiknek címet!”

3. Asszociációs próba

Menete: Az egyes táblákhoz szabadon asszociáltatunk (mit idéz fel, mi jut róla az eszébe, milyen érzéseket idéz); különösen azokhoz, amelyeknél a vizsgált személy nem adott választ, vagy ütközés, telítődés fordult elő.

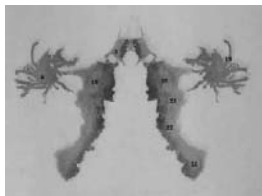
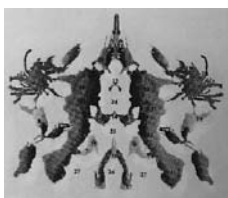
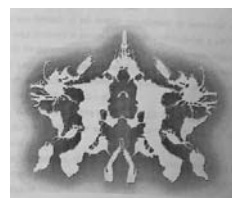
Ebben a vizsgálatban kidolgoztuk a kapott tartalmak gyakorisági rendszerét is. Azt tapasztaltuk, hogy vannak olyan jegyzőkönyvek, amelyek megmutatják, ha valamilyen konfliktus volt a múltban, vagy pedig aktuálisan fennáll valamilyen probléma, ezért nyolc csoportot alkottunk.

A 2. vizsgálatban arra voltunk kíváncsiak, hogy mely percepciósi jegyek határozzák meg a válaszokat; 100 vizsgálati személy vett részt benne (nők: 31, férfiak: 69; 2 személy általános iskolai, 1 személy szakmunkás végzettséggel, 58 érettségivel, 39 felsőfokú végzettséggel rendelkezett).

Ebben a vizsgálatban az eredeti folt hat változatát készítettük el (lásd 1. táblázat és 1. ábra), a vizsgálati kérdés pedig ez volt: „Nézze meg jól a képeket, és mondja meg, mire hasonlít a látott kép!”

1. táblázat. Percepciósi variánsok jellemzői a 2. vizsgálatban

Sorszám	Percepciósi variáns
1.	eredeti színes folt teljes egészében
2.	eredeti színes foltból 10 + 3 + 6-os área
3.	a folt akromatikus, Hd változata teljes egészében
4.	10 + 3 + 6-os área akromatikus, Hd változata
5.	eredeti folt kontúrja teljes egészében
6.	10 + 3 + 6-os área kontúros változata

1. variáns
10 + 3 + 6 área2. variáns
eredeti X. tábla3. variáns
10 + 3 + 6 Hd árnyékoltságban4. variáns
X. tábla akromatikus
árnyék5. variáns
10 + 3 + 6 kontúr6. variáns
X. tábla kontúr

1. ábra. Percepciós variánsok ábrái a 2. vizsgálatban

EREDMÉNYEK

Az 1. vizsgálattal kapcsolatos eredmények

Első lépésben megnéztük, hogy a hagyományos 52 Rorschach tartalmi körből a X. tábla esetén melyek milyen gyakorisággal fordulnak elő. A leggyakoribbak a 2. táblázatban láthatók.

2. táblázat. Tartalmi körök gyakorisága a X. tábla esetében

Gyakoriság sorszáma	Tartalom jele	Előfordulás (db)	%-os arány
1.	Víziállat	469	18,46
2.	Anat	153	6,02
3.	Víz	123	4,85
4.	Emlős	120	4,72
5.	Obj	111	4,37

Saját szempontként arra is kíváncsiak voltunk, hogy a jegyzőkönyvben milyen gyakran jelenik meg az élet kifejeződése direkt, illetve indirekt formában. És mivel nagyon összetett, sok részletből álló tábláról van szó, ezért azt is megnéztük, hogy milyen gyakran adnak a vizsgálati személyek Gkomb válaszokat (lásd 3. táblázat).

3. táblázat. Egyéni szempontok előfordulási gyakorisága

Egyéni szempont	Előfordulás darabszáma	Százalékos arány
Gkomb	147	28,3
Élet indirekt	59	11,4
Élet direkt	28	5,4

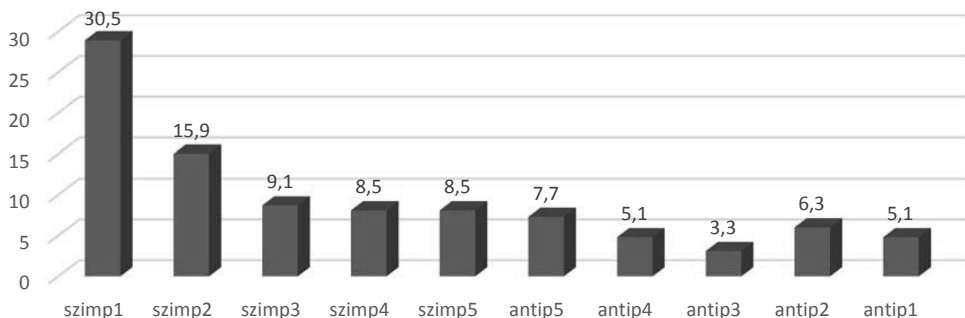
Direkt formának számított, amikor akár tartalomként, akár az asszociációban vagy címadásban valaki kimondta az élet szót. Például: „életet lehet benne látni”, „az életnek a változatosságát mutatja be”, „nyüzsgő élet”. Indirektnek vettünk minden olyan megnyilvánulást, ami az életre jellemző nyüzsgést és sokszínűséget fogalmazta meg. Például: „tengeri élővilág”, „víz alatti növény- és állatvilág”, „népi majális”. A Gkomb válaszköznél a személyek az egészből kiindulva adnak egy választ, mely az 519 jegyzőkönyv 28%-ában fordult elő. Például „akvárium sok színes hallal”, „Riói karnevál”, „tengeri élővilág”.

Ezután megnéztük a X. táblára adott szimpátiaválaszok gyakoriságát, hogy hány esetben találják szimpatikusnak a táblát (lásd 2. ábra). Itt szimp1 (szimp2, ..., antip2, antip1) értéke azt jelzi, hogy a vizsgált minta hány százaléka vélte úgy, hogy a X. tábla a tíz tábla közül a legszimpatikusabb (2. legszimpatikusabb, [...], 2. legellenzenesebb, legellenzenesebb).

Az esetek legnagyobb részében (30,5%-ban), az első helyen, a legszimpatikusabbnak értékelték a X. táblát. Leolvasható továbbá, hogy alapvetően pozitív viszonyulás figyelhető meg a táblával kapcsolatban, mivel a X. táblát a vizsgálati személyek 55,5%-a az első három legszimpatikusabb hely valamelyikére rangsorolta.

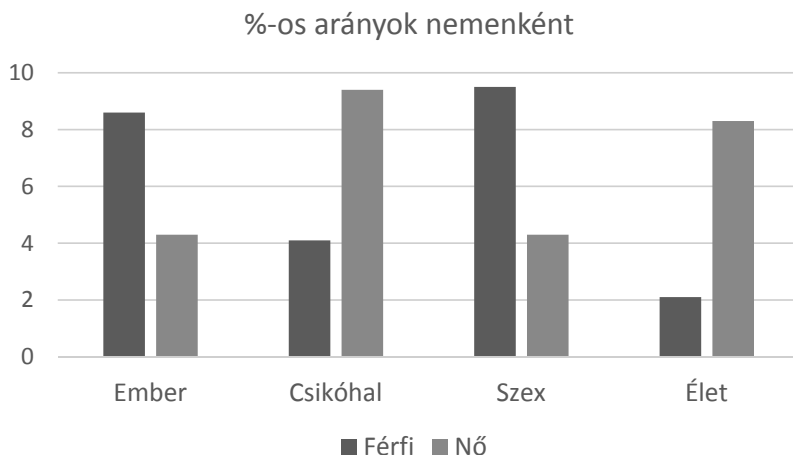
Ezután a gyakoriságokat χ^2 -próbaival összehasonlítva megnéztük, hogy a vizsgált személyek neme milyen kapcsolatban van a tartalmakkal és vulger válaszokkal. A szignifikáns eltéréseket produkáló válaszok szerinti arányokat a 3. ábra mutatja be.

A 10-es áréra adott vulger „ember” válasz a férfiaknál gyakrabban, 8,6%-ban, a nőknél ennél ritkábban, 4%-ban jelenik meg ($p < 0,05$).

2. ábra. Szimpátiaválasztás százalékos arányai a X. táblán

3. ábra. A nemek szerinti szignifikáns eltérések

A szintén 10-es áréára adott csikóhal válasz a nőknél több mint kétszer olyan gyakran jelenik meg, mint a férfiaknál. A nők válaszainak 9,4%-a, a férfiak válaszainak 4,1%-a csikóhal erre az áréára ($p < 0,05$).

A szokásos tartalmi körökben az ember és a szex válasz tér el csupán szignifikánsan a két nemnél ($p < 0,05$). A férfiak több ember (8,6%) választ adnak, a nők ennél lényegesen kevesebbet (4,3%).

Saját szempontként még megnéztük, hogy konkrétan hány esetben jelenik meg az „élet” kifejezés a jegyzőkönyvekben. Ebben az esetben is szignifikáns különbség látható a két nem között ($p < 0,01$). Míg a nők jegyzőkönyvének 8,3%-ában, addig a férfiaknál csak 2,1%-ban jegyezték le konkrétan az „élet” szót.

Az iskolai végzettség tekintetében mindössze a növény és térkép válasz tekintetében kaptunk szignifikáns eltérést. Előbbi esetében az alsóbb (alap- és középfokú) végzettséggel rendelkezők (9%) tértek el a felsőfokú végzettségűektől (3%) szignifikánsan ($p < 0,05$) utóbbi esetén pedig a szakmunkások (16%) emelkedtek ki szignifikánsan ($p < 0,01$) a többiek közül.

Végül a családi állapot és az életkor kombinálásával alakítottunk ki releváns csoportokat (lásd 4. táblázat) és néztük meg az eltéréseket közöttük aszerint, hogy milyen tartalmú válaszokat preferáltak. Tekintve, hogy a csoportok részben átfedők, a χ^2 -próbás összehasonlításokat az alábbi független mintás kombinációkban végeztük el.

- K1 vs. K3+K4+K5: Szülőkkel él vs. Kapcsolatban él;
- K2 vs. K3+K4+K5: Egyedül él vs. Kapcsolatban él;
- K3 vs. K4 vs. K5: Kapcsolatban él vs. Elvált;
- K3+K4+K5 vs. K6: Kapcsolatban él vs. Özvegy;
- K3+K4+K5 vs. K7: Fiatalabb vs. 65 év feletti;
- K1 vs. K4 vs. K8: Szülőkkel él vs. Kapcsolatban élő 40 év alatti vs. 65 év feletti.

4. táblázat. Családi állapot szerinti csoportok életkorral kombinálva és tipikus válaszaik

Csoport	Releváns tartalom, asszociáció, címadás
K1. Szülőkkel él (n = 112)	Gyilkos virág; orchidea; mérgező virág
K2. Egyedülálló (n = 104)	Hippi feje
K3. Kapcsolatban él, nincs gyermeke (n = 73)	Madarak a barlangban; szülés folyamata
K4. Kapcsolatban él, van gyermeke, 40 évesnél fiatalabb (n = 71)	Emberfej
K5. Kapcsolatban él, van gyermeke, 40 évesnél idősebb (n = 73)	Nyíló virág; fának a termése, amit reptet a szél; kismadár; szakadék; szárazabb ág
K6. Elvált (n = 21)	Koponyák és virágok; medvekoponya; madár koponyája; tulipán; vidám színek egy szomorú témához
K7. Özvegy (n = 10)	Kutya, kígyó
K8. 65 év feletti (n = 13)	Országút; sárga őszi falevél

Ezek az elemzéseink az alábbi eredményekre vezettek.

Az emberi testrész (Md: „hippi feje”, „emberfej”) válaszok az özvegyeknél és a 65 év felettiéknél egyáltalán nem fordultak elő, és a 40 év feletti kapcsolatban élők esetében is csak 5,5%-os gyakorisággal, ami $p < 0,05$ szinten szignifikáns alacsonyabb volt, mint a többi, főleg a K1 (22,3%), K3 (20,5%) és K4 (19,7%) csoportban.

Az állat válaszokon belül a madár válasz a 65 év felettiéknél 30,8%-ánál fordult elő a leggyakrabban ($p < 0,05$), de az özvegyeknél érdekes módon nem volt ilyen válasz.

Az állat kategórián belül létrehoztuk az emlős alkategóriát („kutya”, „patkány”, „ló”, „kecske”) is. Ez legnagyobb gyakorisággal a 65 év felettiéknél (46,2%, $p < 0,01$), valamint az özvegyeknél (30%, $p < 0,05$) jelent meg.

Hasonlóan az előző szempontozáshoz, a csúszómászóra vonatkozó tartalmak („kígyó”, „hernyó”) szintén a 65 év felettiéknél (23,1%), valamint az özvegyeknél (30%) jelentek meg a leggyakrabban. Ezzel kapcsolatban a legszignifikánsabb különbség ($p < 0,01$) a K5 vs. K7 összehasonlításban adódott.

A 2. vizsgálattal kapcsolatos eredmények

Itt a tábla azon tulajdonságait vizsgáltuk, amelyek befolyásolják a percepciót. Arra kerestük a választ, hogy a tábla mely sajátosságai teszik lehetővé, hogy olyan válaszokat adjanak a vizsgálati személyek, amelyek összességében az élettérre, mint felszólító jellegre vezethetők vissza. Hat helyzet volt, amelyre reagálniuk kellett a személyeknek (lásd 1. ábra és 1. táblázat).

Ezeket a helyzeteket hasonlítottuk össze és kerestük az eltéréseket. Abban az esetben, amikor hiányoztak a részletek (1., 3. és 5. variáns), mindig kevesebb volt a feleletszám. Az első két helyzetben, a színes képeken a feleletszám több volt, mint az akromatikus harmadik és negyedik variáns esetében.

A színes képekre adott tartalmak a jegyzőkönyvekhez hasonlóan sok víziállatot tartalmaztak. A színek miatt gazdagabb volt a válaszok száma. Sok esetben használták a színeket lokalizációra is, például „kis kék krampuszok”, „vörös ördögök”, „a két rózsza-

szín alak egy nőt ábrázol”. Az első két helyzet válaszai sok esetben implikálták, hogy a színek hatással voltak a percepcióra, például „tüzes varázsló”, „színes festékfoltok”, „zöldegek”, „tűzijáték”, „virágcsokor”, „tavasz”, „vér”.

A színes helyzeteknél voltak leginkább olyan jellegű válaszok, amelyek az élet színességét és nyüzsgését szimbolizálják. Itt kaptunk olyan válaszokat, hogy „riói karnevál”, „tűzijáték”, „tengerfenék növényvilága”, „szigetvilág”. A többi helyzetben az ilyen jellegű válaszok csak elvétve fordultak elő.

Már sok esetben a színes képeken is megjelennek az anatómiai válaszok, de ott érzékelhető, hogy a színnek is szerepe van, például a 10-es ábrára, a piros foltra mondják azt, hogy tüdő. Az akromatikus képeknél sokkal több az anatómiai válasz, és sok esetben nem is magát a szervet látják, hanem annak a röntgenképét. Ha valaki hasonló válaszokat adott a színes és az akromatikus változatra, akkor is különbséget tett közöttük, például:

1. variáns: tüdő,	3. variáns: tüdő + nikotin;
1. variáns: tüdő,	3. variáns: beteg tüdő, valaki sokat dohányzott.

Az akromatikus ábrákon sokkal több agresszív válasz található, mint a színeseken, de hasonló arányú, mint a kontúroson. A kontúros helyzetekben, ahol már az árnyékolás sem befolyásolja a percepciót, a mozgásválaszok száma jelentősen lecsökkent. A tartalmak az esetek nagyon nagy részében térkép, földrész válaszok.

DISZKUSSZIÓ

A Rorschach X. tábla felszólító jellege Mérei gondolatrendszerében az élettér. A tábla objektív tulajdonságai által determinált válaszok alátámasztják ezt a feltételezést. A legtöbb részlet ezen a képen található, melyek izolálódnak egymástól, lehetőséget teremtve a gazdag jelentésadásnak. A színek harmonikusak, így többnyire pozitív viszonyulást váltanak ki a személyekből a X. tábla kapcsán. A színek meghívják tapasztalatokat, élményeket és érzelmeket, akár kellemeseket, akár kellemetleneket. A sok forma és a színek lehetőséget teremtenek arra, hogy az emberek szükségleteinek tág köre megnyilvánulhasson, így biztosítva azt, hogy az egyének többségére hatással van a tábla. A tábla adekvát megoldása a részletek végigjárása, vulger válaszok megemlézése, megfelelő forma vezérelt válaszok, melyekben a színnek is van jelentősége, a rokonszervi viszonyulás.

A vizsgálatban azt az eredményt kaptuk, hogy a leggyakoribb válasz a víziállat. Általában mind a forma, mind pedig a szín meghatározza ezeket a válaszokat. A kék szín alkalmas arra, hogy behozza a víz asszociációját, és ebbe az irányba terelje tovább a jelentésadást. Ahhoz, hogy a kép globálisan értelmet nyerjen az egyén számára, olyan átfogó kategóriába kell besorolnia azt, ahol ennyi szín és forma harmóniában megfér egymás mellett. Ennek a kívánalomnak teljesen megfelel a víz, melyben az élet sokszínűsége megtalálható.

Gyakori az anatómiai válasz, ahol a formának és a színnek együttesen is szerepe van, ami gyakran kelti a páros szerv képzetét. A színek közül is a piros a legdominánsabb az anatómiai válaszok létrejöttében, mivel behozza a vér képzetét, és hasonlít a szervek színére.

A harmadik leggyakoribb válasz a víz, ami a már fentebb kifejtett okokon túl annak is köszönhető, hogy ha konkrétan a víz, a tenger nem is jelenik meg, de sok a vízállat válasz.

Amint a 2. táblázatban látható, még a leggyakoribb tartalmi körök is csak kevés, 4-6%-ban fordulnak elő. Ez azért van, mert a rengeteg lehetőségnek köszönhetően az 52 tartalmi körből szinte az összesre találunk példát. Ezekben a jegyzőkönyvekben mindössze két tartalmi kör volt, melyek egyáltalán nem szerepeltek. A tartalmi körök mennyisége és az ezeken belül megoszló válaszok száma is bizonyítja azt a feltételezést, hogy a felszólító jelleg az élettér.

A 3. táblázat mutatja, hogy a Gkomb válaszok milyen nagy arányban fordulnak elő. Ezekben az esetekben a percepció egészlegesen ragadja meg a formákat és színeket, ezért tud a vizsgálati személy olyan választ adni, mely implikálja azt, hogy az egész kisebb részletekből tevődik össze. Sok esetben ezeket a részleteket fel is sorolják.

Az élet direkt és indirekt megjelenése majdnem eléri a 17%-ot. Habár ez plusz információt nem szolgáltat, de mindenféleképpen alátámasztja az eddigi feltevést.

A szimpátiasorrend eredményei (2. ábra) igazolják Hafner és Rosen (1964) eredményeit, amelyek szerint a színes táblák megítélése kedvezőbb, mint az akromatikus tábláké. Az pedig, hogy a X. táblát választották az esetek több mint felében az első három legszimpatikusabb valamelyikének, alátámasztja Hays és Boarman (1975) hasonló eredményét.

A 3. ábra rámutat, hogy a nők és férfiak eltérően reagálnak ugyanarra az ábrára. Míg a 10-es ábrára a férfiak inkább adnak ember válaszokat, addig a nők ugyanerre az ábrára inkább csikóhal válaszokat adnak. Az az általános tendencia ebben az esetben is kitűnt, hogy a férfiak jóval gyakrabban adnak szex válaszokat, mint a nők. Kapcsolatban élő és szülőkkel élő fiatal nők a virág válaszokat kétszer olyan gyakran adták, mint a férfiak. Ennek az lehet az oka, hogy a virág a nőiesség szimbóluma, a női identitást jelképezi.

Az élet direkt és indirekt megjelenése a nők jegyzőkönyvében kétszer olyan gyakori. A nők inkább képesek a formákat és színeket olyan egésszé összerendezni, ami az élet sokszínűségére és nyüzsgésére utal. Különösen az asszociációkban és a címadásban jelent meg, hogy a nők ragadták meg leginkább a tábla mögöttes tartalmát.

A végzettség tekintetében a növény válaszban akadtak eltérések az egyes csoportok között. A növény jegy mai értelmezése az, hogy az egyénben erősebb a másikba kapaszkodás, a védelem és eltartás igénye. Az alacsonyabb iskolázottságúak vannak leginkább rászorulva arra, hogy egzisztenciálisan máshonnan is támogatást kapjanak. A felsőfokú végzettségűek képesek arra, hogy egzisztenciálisan a saját lábukon megálljanak, és kevésbé van szükségük egy erősebb ember támogatására.

Végzettség szerint a térkép válaszok mentén is elkülönülnek a csoportok, a legtöbbit a szakmunkások adták. A térkép intelligenciakomplexus válasz. A személy, aki térkép választ ad, műveltnek akar látszani. Olyan válasz, mellyel kompenzálni igyekszik belső bizonytalanságát, amely a saját intellektusát érinti. Valószínűleg ez a helyzet azt a képzetet hozta létre bennük, hogy ez egy, az intellektuális színvonalukat is mérő teszthelyzet.

Amikor a kor és a családi állapot szerinti csoportok közti különbségeket vizsgáltuk (vö. 4. táblázat), akkor több válasz esetében kaptunk szignifikáns eltérést. Az ember-

részlet (Md) válaszok esetén a fiatalabbak csoportjaiban (K1, K3 és K4) a magas, az idősebbek csoportjaiban (K5, K7, K8) pedig az alacsony Md arányok tűntek ki. Általában az Md válasz az M viszonyában értelmezhető. Ha mégis önmagában értelmezzük, akkor kapcsolati gátlásra utalhat. K1 a szüleikkel élő csoportja. Ha még fiatalabbak, akkor a szülők lehetnek azok, akik gátló tényezőt jelentenek a kapcsolatok alakításában, létrehozásában és fenntartásában, hiszen míg otthon laknak, a szülők feltételeinek kell megfelelniük. Ha valaki idősebbként él együtt szüleiével, az már oka lehet annak, hogy a más emberekhez való kapcsolódása gátolt. A K3 a gyermek nélküli párok csoportja. Sok esetben a párok a másiknak nyújtanak elsőbbséget a többiekkel szemben, ami a barátok elmaradásához vezethet. K4 a gyermekkel rendelkező fiatalabb párok csoportja. Ahol kisgyermek van, ott mindig a gyermeké az elsőbbség. Nagyon sok figyelmet és törődést igényelnek, ezért a szociális kapcsolatok ebben az időben beszűkülhetnek. Kevés olyan család van, akik találnak hasonló korú gyerekekkel rendelkező baráti családokat, akikkel közös programokat szervezhetnek.

A másik tényező, amely összefüggésbe hozható a fenti csoportokkal, a csúszómászó válasz. A csúszómászó függőségre utalhat. Két csoport van, ahol markáns a jelenlétük, az özvegyek és az idősek. A függőség nemcsak alkoholt és gyógyszereket jelenthet, hanem szociális függőséget is, ami az idősebbeknél sokszor megfigyelhető. Keresik más emberek figyelmét és törődését, és igyekeznek azt fenn is tartani.

A percepció vizsgálatánál bebizonyosodott, hogy a válaszok, amelyeket az élettérre adtak, mind a tábla színességének, mind pedig a sok apró részletnek is köszönhetőek. A színes táblákra több tartalmat kapunk, több tartalmi körből. Mozgásválasz is több van, mint az akromatikus és kontúros helyzetekben. Ez megegyezik Little (1959) kutatásának eredményével, mely szerint a színes táblák felhívó jellege aktívabb, erőteljesebb az akromatikusoknál.

Az akromatikus Hd helyzetek szorongást és agressziót hívnak be a tartalmakba. Sokkal több a röntgen válasz például, ami fokozott szorongást jelent. De ha marad a színes helyzetben adott válasz, akkor is kap egy szorongásos aspektust, például tüdőbeteg vagy nikotinos tüdő válasz lesz. Mozgás az akromatikus helyzetben is több van, mint a kontúrosban, vagyis már az is elégnek bizonyul a mozgás megjelenéséhez, ha árnyékkolt a kép. De az aktivitás ebben az esetben kisebb.

A kontúros helyzetekben a mozgásválaszok száma lecsökken, a képek statikusabbak. A tartalmakból az életet implikáló tartalmak eltűnnek. Néhány röntgen válasz olvasható, de a leggyakoribb a térkép, földrész válasz. Összességében elmondható, hogy a tartalmakat mind a színek, mind pedig a sok apró részlet meghatározza. Ezek együttesen támasztják alá a tábla felszólító jellegét.

ÖSSZEFOGLALÁS

Munkánkban azt a cél tűztük ki, hogy felülvizsgáljuk a X. tábla felszólító jellegét és az eredményeket statisztikai adatokkal is alátámasszuk. A felszólító jelleg mentén történő értelmezést Mérei Ferenc vezette be. A X. táblával kapcsolatban az volt a feltételezése, hogy a felszólító jelleg az élettér és annak kiaknázása. Ezt a feltételezést a legtöbb külföldi vizsgálat is alátámasztotta.

A vizsgálathoz olyan anyagokat dolgoztunk fel, amelyek ugyanazon a módon lettek elkészítve, ahogyan Mérei is vizsgálta a felszólító jellegeket. A vizsgálati személyek a válaszaikon túl felállították a táblák szimpátia sorrendjét, címet adtak a tábláknak, és asszociáltak a képekre.

Az adatokat tartalmi szinten elemeztük, és a kapott eredmények mentén folytattuk a további vizsgálatokat. Megvizsgáltuk a táblák objektív jellemzőit, amelyek magyarázhatják, hogy mely válaszokat adják a vizsgálati személyek a X. táblára.

A kapott eredmények alátámasztják a hipotézisünket, hogy a X. tábla felszólító jellege az élettér. Erre utal a tartalmi körök száma, a válaszok széles terjedelme és az élet kifejeződésének megnyilvánulásai.

A mozgás válasz megjelenése már az árnyékoltáshoz is köthető, de az aktivitás fokozódik a színek megjelenésével. Az életre jellemző válaszokat a színek és a részletek hívják be, együttesen determinálják a válaszokat.

A differenciált eredmények kedvezően használhatók a Rorschach-teszt gyakorlati alkalmazásában.

IRODALOM

- Hafner A. J., & Rosen E. (1964). The meaning of the Rorschach inkblots, responses and determinants as perceived by children. *Journal of Projective Techniques and Personality Assessments*, T28, 192–200.
- Halpern, F. A. (1953). *A clinical approach to children's Rorschach*. New York: Grune and Stratton.
- Hays, J. R., & Boardman, W. (1975). An Analysis of the Function of Color in the Rorschach. *Journal of Personality Assessment*, 39(1), 19–24.
- Lewin, K. (1972). *A mezőelmélet a társadalomtudományban*. Budapest: Gondolat.
- Little, K. B. (1959). Connotations of the Rorschach Inkblots. *Journal of Personality*, 27(3), 397–406.
- Mérei F. (1947). A Rorschach-táblák felszólító jellege. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 16(3–4), 115–125.
- Mérei F. (1972). Kurt Lewin (1890–1947) (Előszó). In Lewin, K., *A mezőelmélet a társadalomtudományban* (pp. 5–39). Budapest: Gondolat.
- Mérei F. (1979). *A Rorschach-próba*. Egységes jegyzet. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Mérei F. (2002). *A Rorschach-próba*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Rt.
- Miskei A. (2007). *A Rorschach X. tábla felszólító jellegének ellenőrzése*. Szakdolgozat. Budapest: KRE.
- Neiger, S. (1959). *Introduction to the Rorschach Psychodiagnostic*. IV. Valences of the cards sequence analysis. Toronto: Toronto Psychiatric Hospital.
- Rabin, A. I. (1959). A contribution to the „meaning” of Rorschach's inkblots via the semantic differential. *Journal of Consulting Psychology*, 23(4), 368–372.
- Searls, D. (2018). *Rorschach-A tintafojt teszt és az észlelés rejtélyei*. Budapest: HVG Könyvek.

AN EXAMINATION OF THE IMPERATIVE CHARACTER
OF RORSCHACH TABLE X.

MISKEI, ANIKÓ – BAGDY, EMŐKE – VARGHA, ANDRÁS

Theoretical background: The validity of the imperative meaning of the Rorschach tables in the literature is still uncertain. While Ferenc Mérei justified his assumptions in 1947, no control has been undertaken since then.

Objective: The objective of this study was to check the imperative meaning of Rorschach table X, based on the assumption that Ferenc Mérei's interpretation can be confirmed, namely that table X relates to "the potential for living space to be exploited; the behaviour of the subject as he roams the field of reality to which he is attached" (Mérei, 1979, 429).

Method: We worked in three phases. In the first one, we followed Mérei's original analytical system, applying it to the elaboration of the imperative character. In the second phase, taking into account facts and figures from the literature, we ranked the 614 subjects of the study for contents that are typical of Mérei's analytical system, using 10 variables to assess differences between men and women and the subjects' education levels. In the third phase, after setting up an experimental situation (applying computer image resolution), we separately exposed the subjects to striking parts of table X in six states of stimulus, with the images broken down into different categories: colour; black and white, achromatic shading and contour variations.

Results: The study showed that the contents of the subject's answers are influenced by both the variety of colours and a number of other small details. This reinforces both Mérei's original concept and our hypothesis and contributes to the proper interpretation of Rorschach results.

Keywords: Rorschach test, imperative character, validity test.

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)